

Kulttuurin ja hyvinvoinnin palvelumanagerointi

*Malli taidepalvelujen
saavutettavuuden kehittämiseen*

*Tomi Kuusimäki, Saija Mustaniemi &
Liisa Oksanen*

Tomi Kuusimäki, Saija Mustaniemi & Liisa Oksanen

Kulttuurin ja hyvinvoinnin palvelumanagerointi

Malli taidepalvelujen saavutettavuuden kehittämiseen

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Pori
2015

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sarja B, Raportit 1/2015

ISSN 2323-8356 | ISBN 978-951-633-157-0 (verkkajulkaisu)

@ Satakunnan ammattikorkeakoulu, kirjoittajat ja kuvaajat

Julkaisija:
Satakunnan ammattikorkeakoulu
PL 520, 28601 Pori
www.samk.fi

Kannen kuvat: Tyttö ja helmikorvakoru, PoSan lasten kuvataideryhmä
Kuvat työpajoista: Saija Mustaniemi ja Liisa Oksanen
Taitto: Jatta Lehtonen, SAMK Viestintä

SAMKin julkaisut luettavissa ja ostettavissa verkkokirjakaupassa osoitteessa: <http://samk.pikakirjakauppa.fi/>

Sisältö

Johdanto.....	7
Palvelumalli.....	11
Taide	16
Jyllin kodit – oman elämän materiaalipankki.....	19
Kuntoutuskeskus Kankaanpää – hyvinvointiteknologia monikanavaistamassa ilmaisia	22
Pohjois-Satakunnan peruspalvelu-liikelaitoskuntayhtymä (PoSa), lastensuojelu-perhetyö – osallistavaa harrastamista	27
Rauma – tasa-arvoista kohtaamista.....	31
Lopuksi: Mitä hoitolaitokseen tai erityisryhmille suunnatulta taidepalvelulta odotetaan?	39
Lähteet ja liitteet	44

Kuntoutuskeskuksen asiakastyö mustepesulla.

Johdanto

Kulttuurin ja hyvinvoinnin palvelumanagerointi -hanke oli luonnollinen jatkumo Satakunnan ammattikorkeakoulun Kankaanpään Taidekoulun koordinoimille kehittämishankkeille. Niiden yhteisenä tavoitteena on ollut tutkia erityisesti kuvataiteilijan ammattikuvan muutosta käytännönläheisten kehittämisprojektien avulla. Palvelumanagerointi-hanketta toteutettiin Pohjois-Satakunnan lisäksi Rauman seudulla. Yhtenä uutena elementtinä hankkeeseen tuotiin Satakunnan ammattikorkeakoulun laaja-alaista osaamista hyvinvointiteknologian tutkimusryhmän avulla.

Hankkeen tavoitteena oli parantaa ja laajentaa taiteilijan työllistymismahdollisuuksia kehittämällä taidesisältöisen palvelutoiminnan mallia erityisesti terveyst- ja hyvinvointisektorille.

Hankkeeseen palkattiin kuvataiteilija-tuottaja sekä muotoilija-tuottaja. Sen aikana toteutettiin yhteensä neljä pilottia eri asiakkaille. Pilotit tuotettiin yhteistyössä Rauman kaupungin, Kankaanpään Kuntoutuskeskuksen, Ikaalisissa Jyllin Kotien sekä Pohjois-Satakunnan peruspalveluliikelaitos-kuntayhtymän kanssa. Hankkeen kohderyhmänä oli pääosin vanhuksia, moni- ja vaikeavammaisia kuntoutujia

sekä lapsi- ja perhetyön asiakkaita. Projektissa työskenteli kuvataiteilija-tuottajana kuvataiteilija (AMK) Saija Mustanemi, muotoilija-tuottajana TaM Liisa Oksanen ja Satakunnan ammattikorkeakoulun edustajana toimi Tomi Kuusimäki.

Hankkeessa hahmoteltiin toimivaa ja muuntautuvaa mallia erityisesti hoiva- ja hoitosektorille tuotettuihin taidesisältöisiin palveluihin. Taidepalvelut tässä hankkeessa olivat pääsoin yhteisötaitteeseen sekä taiteen itseisarvoon pohjautuvia, joko henkilökunnalle tai asiakkaille, taiteilijaohjauksessa tuotettuja vapaa-ajan toimintoja.

Hankkeessa toteutetuilla taidepalveluilla oli nähtävissä myös selkeä taiteen ulkopuolinen vaikuttavuus, kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parantamisessa ja sen ylläpitämisessä. Hankkeessa tuotettu taidetoiminta ei kuitenkaan tavoitellut asemaa hoitavana taiteena eikä taideterapiana. Palvelumanagerointi-hankkeen toiminta oli yhteisön lähtökohdista toteutettua tasa-arvoistavaa taidetyötä, joka

parhaimmillaan loi ymmärrystä, lisäsi kommunikaatiota ja virttäytymistä sekä toi uudenlaisia avauksia erilaisiin ympäristöihin ja organisaatioihin. Taidetyö näyttäytyi myös vapaana ilmaisun kenttänä ja oivana matalan kynnyksen ympäristönä testata uusia esteettömiä sovelluksia muun muassa toimintarajoitteisille henkilöille.

Hankkeen keskiössä ja lähtökohtana oli osallistuvien toimijoiden ja heidän asiakkaiden palvelutarpeen tunnistaminen sekä laajemmin palvelunäkökulman vahvistaminen eri yhteisöille suunnatussa taidetyössä.

Hankkeen tuloksena saatiin hahmoteltua sekä testattua mallia taidepalvelujen tuottamiseen, erityisesti hyvinvointisektorille. Tätä mallia hyödynnetään jatkossa muun muassa Satakunnan ammattikorkeakoulun kuvataiteen projektiopinnoissa. Myös ajatus taidetyön uudesta muodosta eri alojen vapaana testauskenttänä kehittyi. Erityisesti Kuntoutuskeskus Kankaanpään yhteistyö sekä käyttäjätestaus-

yhteistyö SAMKin hyvinvointiteknologian tutkimusryhmän kanssa vahvisti sitä hahmotelmaa, että taidetyö voi myös tarjota ennakkoluulottoman ja matalan kynnyksen kentän erilaisten hyvinvointia ja arjen selviytymistä tukevien sovelluksien ja tekniikoiden testaamiseen.

Kaiken kaikkiaan hanke tutki käytännönläheisesti erilaisia lähestymistapoja erilaisilla ryhmillä sekä taidepalveluiden paketoimista käyttäjälähtöisempään ja kustannustehokkaampaan suuntaan.

Kulttuurin ja hyvinvoinnin palvelumanagerointi -hankkeen tavoitteena oli myös työllistää taiteen ja kulttuurin ammatillaisia erilaisiin toimintaympäristöihin ja -kulttuureihin. Työllistymismahdollisuuksia vei eteenpäin myös taiteen roolin vahvistuminen pilottikohteissa itsenäisenä, omaehtoisena toimintana. Taide ja taiteilija voi olla itseoiikutettu toimija ja mukana esimerkiksi hoitolaitosten arjessa, luoden avauksia kohti uudenlaista monialaista toimintakulttuuria.

¹<http://www.tasa-arvokasvatuksessa.fi>; <http://www.normit.fi>

Palvelumalli

Taidesisältöisten palvelujen mahdollisuudet ovat rajattomat, mutta toteutus ja puitteet ovat usein hyvin rajatut ja haastavat. Palvelumanageriointi-hanke tutki ja kehitti taidepalveluja erityisesti hyvinvointisektorilla. Taidepalvelun tavoitteena olivat asiakkaiden kokonaisvaltainen hyvinvointi ja uudet, taidelähtöiset toimintamallit.

Hankkeen pilottien suunnittelussa hyödynnettiin palvelumuotoilun metodeja, jotta hyvinvointisektorille suunnatut taidepalvelut saataisiin mahtumaan hyvinvointisektorille tyypillisiin tiukkoihin raameihin. Taidepalvelun osat eriteltiin ja niitä räätälöitiin kulloisellekin kohderyhmälle ja toi-

mintaympäristölle sopiviksi. Tavoitteena oli kehittää yksilöllisempi ja asiakkaan tarpeeseen paremmin vastaava, mahdollisimman itseohjautuva ja ennakoitava palvelutuote. Palvelun suunnittelussa hyödynnettiin yhteiskehittelyä: asiakkaat ja esimerkiksi hoito- ja hoiva-alan ammattilaiset pohtivat suunnitelmia ja ehdotelmia kukin omasta näkökulmastaan, tuoden kokemuspohjaisen ammattiosaamisen mukaan.

Taidepalvelua hahmoteltiin polkuna. Miten palvelu asiakkaan näkökulmasta käynnistyy, miten se motivoi, mitä se kehittää ja mitkä ovat jatkuvuuteen tai luovuttamiseen liit-

tyviä kontaktipisteitä? Lopullinen taidepalvelusuunnitelma konkretisoitiin tilaaja-asiakkaalle aina kuvilla ja esimerkeillä kulloisenkin palvelun kulusta.

Taidepalveluun kuului olennaisena osana palvelun tuottamisen ohella moniammatillinen suunnittelu. Tämä tuotiin esille ennakkoon ja huomioitiin myös osana palvelun kustannuksia ja työaika. Palvelumanageri-hankkeessa käytetty malli oli yhteiskehittelyyn ja konseptointiin pohjautuva viikoittainen työpaja-malli. Palvelupolun kuvaus avasi hyvin taidepalvelun kokonaiskustannuksia ja vaikutuksia tilaaja-asiakkaan suuntaan. Kaikkien pilottien palvelupolut olivat hyvin samankaltaisia johtuen yhtenäisestä konseptista, jota hyödynnettiin suunnittelun pohjana. Yhtenäisyyttä lisäsi myös osallistuneiden organisaatioiden samankaltaisuus.

Nelivaiheinen taidepalvelumalli sisältää seuraavat vaiheet:

- **Asiakasymmärrys**
- **Ideointi ja konseptointi, palvelupolun kuvaus**

- **Taidetyöpajavaihe ja arviointi**
- **Koostaminen ja palaute**

Asiakasymmärrysvaiheessa työpajakohteesta ja asiakkaista luodaan asiakkaan kanssa yhteistyössä tutustumiseen pohjautuva profiili.

- Mitä erityisvaatimuksia asiakkailla on?
- Toiminnan mahdollisuudet ja rajoitteet?
- Mikä on palvelutarve, miten se näyttäytyy?
- Kuka on lopullinen asiakas, mitä muita toimijoita tai asiakkaita palvelulla on nähtävissä?
- Mikä on palvelun budjetti, miten toteutuspaikan ja asiakkaiden erityispiirteet vaikuttavat siihen?
- Miten otetaan huomioon salassapito-, hygienia-, turvallisuus- ja luottamuskytokset?
- Henkilöresursointi – vaatiiko toiminta hoitohenkilökunnasta työparin taitelijalle vai voiko toimia itsenäisesti?

Esteettömyyskysymyksiä kysyminen. Asiakas voi olla hyvin monitahoinen käsite tiettyjen erityisryhmien keskuudessa (esim. lapsiryhmät tai laitosasujat). Periaatteessa ensisijaisena asiakkaana on aina asukas tai lapsi itse, mutta automaattisen asiakkuuden saavat myös hoitolaitos, henkilökunta, omaiset ja vanhemmat. Asiakkuuksien hallinnasta tekee monimutkaisempaa näiden eri asiakkuuksien samanaikaisuus. Tämä hallinta näyttäytyy työpajatilanteessa moniotteluna, jossa taitelija tekee yksilö- ja sisältöohjausta ja dokumentaatiota sekä selittävää prosessia, kaikkia samanaikaisesti.

Ideointi- ja konseptointivaiheessa keskitytään sisältöön. Pohditaan asiakasymmärryksen pohjalta, mitkä ideat ja mitkä tekniikat soveltuvat parhaiten millekin ryhmälle ja miksi. Ideat testataan kuvitteellisen asiakkaan sekä ohjaajan palvelupolulla. Asiakkaan palvelupolussa huomioidaan vain asiakkaalle näkyvä osuus: saapuminen työpajaan, toiminnan aloitus, työvaiheet ja työpajasta poistuminen. Ohjaajan palvelupolussa huomioidaan asiakasosuuden lisäksi

laajennettu työpajatoiminta: työpajan ennakkovalmistelut, materiaalihankinta, tiedottaminen, henkilökunnan sitouttaminen, materiaalin kuljetus, työpajaan ja sieltä pois. Työpajan päätteeksi on mietittävä syntyneen materiaalin säilytysmahdollisuudet, työpajan ja tuotosten dokumentointi sekä näistä viestiminen. Mahdollisten isompien taideteosten tai kokonaisuuksien rakentaminen sekä esittäminen ja asiakaspalautteen saaminen ja palvelutilanteen arviointi ovat myös huomioitavia palvelupisteitä työpajaohjaajan näkökulmasta.

Taidetyöpajavaiheessa toteutetaan sovitussa kohteessa sovitulla sisällöllä sopimuksen mukainen määrä taidetyöpajoja. Työpajoissa otetaan huomioon ja kehitetään jatkuvasti palvelupolkukuvauksissa huomioituja seikkoja. Perustyöpaja ryhmästä riippuen käynnistyy alkulämmittelyllä. Alkulämmittely sisältää keskustelua ja kuulumisten vaihtamista sekä esimerkiksi muistisairailta aistivirkistelyä tuoksuilla, kosketeltavilla esineillä, äänillä tai kuvakorteilla sekä "käsimuistelun" sormijumpalla. Alkuorientaation (n.

10 min) jälkeen on kuvallisen ilmaisun vuoro. Kuvallista ilmaisua tuotetaan ryhmä- ja yksilöohjauksessa.. Kuvallisen taidetyöskentelyn jälkeen (n. 30 min – 1 t 30 min) on loppukeskustelua ja pohdintaa. Loppukeskustelu (n. 15–30 min) sisältää juttelua tehdyistä teoksista sekä vapaaehtoista, kokeellisempaa tekemistä esimerkiksi tablettianimaatiopätkiä, Ateneum-korttitarinoita ja videota. Lapsiryhmillä ja kuntoutusryhmillä lopetukseen kuuluu myös loppusiivousta.

Koostamis- ja palautevaiheessa työpajajakson päätteeksi esitetään työpajakertomus ja lopputuotokset teoksen, muun esityksen tai näyttelyn muodossa. Tähän vaiheeseen kuuluu palauteosio, jossa (tilaaja-)asiakkaiden kanssa vapaamuotoisesti läpikäydään heille työpajojen ja asiakas/asukas- tai henkilökuntapalautteiden kautta näyttäytynyttä toimintaa. Palautevaiheessa tuodaan esiin uusia myös kehittämideoita ja hahmotellaan jatkotoimintaa.

Taidepalvelun tärkeiksi arviointikriteereiksi Palvelumanageri-hankkeessa asiakkaan puolelta nousivat käyttäjälähtöisyys, luotettavuus, itseohjautuvuus sekä erilaisuus. Saa-

vutettavuus tässä yhteydessä tarkoittaa erityisesti fyysistä ja taloudellista saavutettavuutta. Taidepalvelun sujuvassa kulussa tärkeäksi koettiin positiivinen asenne, vaikka taiteellisessa sisältötyöskentelyssä väistämättömiä olivat myös asiakkaan vahvat negatiivisetkin, herkistymiseen ja muisteluun liittyvät kokemukset, joita kohdattiin erityisesti muistisairaiden työpajoissa.

Taidepalvelun tuotannossa tärkeäksi koettiin, että tuottajalla on riittävät kokemuspohjaiset resurssit taiteen asiantuntemukseen, projektinhallintaan, markkinointiin ja toimivaan logistiikkaan. Eri alojen ja toimintakulttuurien yhteistyö sekä niiden rajapinnalla liikkuminen vaatii kommunikaatiotaitoja ja joustavuutta, unohtamatta vahvaa oman alan asiantuntijuutta, joka pyrkii säilyttämään taiteen metodeja toiminnan keskiössä.

Työpajojen dokumentaatio oli erityisen tärkeässä ja monimuotoisessa asemassa arviointivaiheessa, toimien myös visuaalisena keskusteluna, tilaajan tuottajan ja asiakkaan välillä.

Ateneumkortit Jyllin Kodilla.

Taide

Onko taide välineellistetty ”taiteesta hyvinvointia” -työssä vai onko taiteella tasa-arvoinen asema ja itseisarvo, esimerkiksi elämyksiä tuottavana prosessina, muun elämänlaatua parantavan hoivatyön rinnalla?

Taiteelle on asetettu yhteiskunnallisesti monia tavoitteita: hyvinvoinnin edistäminen, toimiminen yhteisöjen vahvistajana sekä aluekehitys. Nämä kaikki ovat myös palvelumanagerointi-hankkeessa läsnä olevia ja välillisiä tavoitteita. Taide on perusteltuna kulttuurisena toimijana ja tilana esimerkiksi hoivayhteisöjen arjessa, ilman suoranaisesti alleviivattuja määrällisiä tavoitteita. Taide voi olla myös ak-

tiivisena, tasa-arvoistavana voimana muuttamassa, kannustamassa ja luomassa mahdollisuuksia uusille tavoille sekä tiedolle. Aukkaat ja henkilökunta kokevat yhdessä kokemisen intoa, vuorovaikutteinen ymmärrys monipuolistuu, taide antaa lisäarvoa työntekoon ja on läsnä monessa hoivatyön prosessissa, ilman selkeää lopputuotosta.

Taidetyö tässä hankkeessa on tai on tavoitellut olemista lähimpänä osallistavaa Arts and health -työtä. Arts and health nähdään yleisemmin hoitoyksiköissä (ryhmissä) tapahtuvana taidetoimintana. Toiminnassa on huomioitu hyvinvointisektorin mielenkiinnon kohteet, resurssit ja asiantuntemus.

Toiminta on huomioi myös taiteellisen vision. Taidetyö sijoittuu soveltavalle alueelle, jossa taide- ja terveyssektori risteävät.

Esimerkiksi Manchester Metropolitan University korostaa Arts and health¹ lähestymistavassa taiteen vaikutusta kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin sekä taiteen vaikuttavuuden ja arvon ymmärrystä.

Toteutetut pilotit

Jyllin Kodit Ikaalinen, Kuntoutuskeskus Kankaanpää, Pohjois-Satakunnan peruspalveluliikelaitos-kuntayhtymä, Kankaanpää ja Pomarkku, Rauman kaupunki.

- Tavoitteena kehittää metodeja ja malleja asiakaslähtöiselle ja erityisryhmille kohdennetulle taidetyölle.

- Keskittyminen asiakaslähtöiseen, oikein kohdennettuun ja mitoitettuun toimintaan
 - >> Asiakkaille suunnattua visuaalista ja sosiaalista toimintaa hyvinvoinnin ja viihtymisen tukena.
 - >> uudet tekniikan testaamista luovan toiminnan tukena.

Kaikissa työpajoissa lähtökohtana yhteisötaiteeseen pohjautuva lähestymistapa sekä sosiokulttuurinen innostaminen. Työpajoissa laadulliset arviointikriteerit ovat määrällisiä tärkeämpiä. Työskentelyn henkilökohtaiset kontaktit sekä keskustelu ovat jokaisessa pilottikohteessa keskiössä.

¹<http://www.artsforhealth.org/manifesto/ManifestoPartOne.pdf>

Mustepesutekniikkaa.

Jyllin kodit – oman elämän materiaalipankki

- Toiminnan sisältönä oli väljästi omakuva.
- Konseptina viikoittainen työpaja.
- Sisältöjä painotetaan osallistujien tarpeen ja toimintakyvyn mukaan.
- Jyllin Kodin työpajoissa on tärkeässä asemassa välittäminen.

Asukkaille haluttiin tarjota mahdollisuutta tutustua taiteeseen ilmaisu- ja kommunikaatiovälineenä. Menetelminä käytettiin avustaen muun muassa maalausta, kangaskollaasitekniikkaa ja mustetta. Jokaisen työpajan alussa tai lopussa virkistettiin aisteja erilaisin tuoksuin, kosketeltavin esinein sekä kuva- ja äänimateriaalilla.

Ikaalisissa sijaitseva senioreiden asumis- ja palvelukeskus Jyllin Kodit valikoitui yhteistyökumppaniksi KOLMIO- hankkeen (2012–2014) yhteistyön pohjalta. Jyllin Kodeilla on kiinnostusta ja monipuolinen verkosto kehittää senioripalveluiden tutkimusta monesta eri näkökulmasta. Jyllin Kodit panostavat myös työhyvinvoinnin kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. Jyllin Kodeilla valmistui kesällä 2014 laajennustyö, joka toi 45 asukaspaikkaa ja taidepalvelun asiakasta lisää.

Jyllin Kodin asukkaille toteutettiin syksyn 2014 aikana yhteensä 10 matalan kynnyksen taidetyöpajaa. Työpajojen väljänä teemana oli Omakuva. Omakuvaa ja omaa ilmaisua

tuotettiin helposti opittavilla taidetekniikoilla sekä yksilöohjauksella.

Työpajat järjestettiin kerran viikossa aamupäivisin, tunnin mittaisina ryhminä Jyllin Kotien harrastetilassa. Työpajoihin osallistui säännöllisesti 15 eri asukasta 10 viikon ajan. Jyllin kodeilla tuotettiin ja suunniteltiin omakuvateemalla ja erilaisilla tekniikoilla kuvapankkia asiakkaiden teoksista.

Työpajaan osallistuneiden resurssit huomioiden avustetut taiteen perinteiset menetelmät toimivat parhaiten. Taide-työssä käytettyjä tekniikoita ja sisältöjä olivat muun muassa: jatkettu omakuva, mustepesu, tekstiilikollaasimaalaus, puupalasommittelu sekä paperipallomaalaus. Jokaisen tekniikan tavoite oli tukea asukkaan omaa ilmaisua, kommunikaatiota ja vahvistaa ryhmään kuulumisen tunnetta, yhteiseen tekemiseen osallistumalla.

Jyllin Kodin asukkaista ja työpajaan osallistuneista suurin osa on muistisairaita ja heillä on fyysisiä ja henkisiä esteitä toimintaan osallistumisessa. Toimivimmiksi metodeiksi Jyllin Kodeilla koettiin henkilökohtaistamisen tavat: omien tarinoiden ja historian kautta kuvallisen ilmaisun tuottaminen sekä keskustelu ja yhteisten teosten tekeminen.

Jyllin Kodin asukkaiden kanssa testailtiin myös liikkuvan taidekuvan (Jyllin kotien asukkaiden videoteos: Jos mun tuttuni tulisi (2014, <https://vimeo.com/98023246>) havainnointia muutamalla videoteoksella sekä kosketusnäytöllä tuotettavaa piirustusjälkeä animoituna (FlipaClip – Cartoon animation -sovellus android-käyttäjärjestelmälle). Kokeemukset näistä tekniikoista jäivät havainnointien pohjalta hieman etäisiksi. Monella osallistujalla oli näkö-, kuulo- sekä muita hahmottamisongelmia, joten näytöllä pyörivä tai näytölle tuotettu jälki ei herättänyt suuriakaan reaktioita. Pääosin reaktiot olivat keskittymisen herpaantumista sekä vaivaantumista, halua poistua tilanteesta.

Parhaiten Jyllin Kodin ryhmillä toimivat yksilöohjatut, hyvin konkreettiset ja moniaistiset menetelmät. Erilaisten materiaalien koskettelu ja näkeminen vaikutti eniten ja antoi elämyksiä.

Jyllin Kodeilla ahkerassa käytössä oli myös Ateneumin Taidepakka², joka pienestä koostaan huolimatta tuntui toimivalta keskustelun ja muistojen herättäjältä. Erotuksena esimerkiksi tabletilla näytettyihin taidekuviin, taidepakan laminoidut kortit käteen otettuina tuottivat paljon enemmän innostusta ja ”heräämisiä” asukkaiden keskuudessa. Monet tutut taiteen klassikot, kuten Hugo Simbergin Haa-voittunut enkeli ja Akseli Gallen-Kallelan Lemminkäisen äiti tulivat lähes puhumattomilta ja passiivisimmilta osallistujilta kuin apteekin hyllyltä.

Kaiken kaikkiaan Jyllin Kotien työpajassa oli eniten rajoitteita ja vähiten heittäytyvän kokeilun mahdollisuuksia. Kuitenkin suurimmat taiteen vaikuttavuuden kokemukset olivat nähtävissä Jyllin Kodeilla juuri passiivisen, kommuni-

kaatorajoittuneen henkilön muuttuessa kuvallisen virikkeen kautta kontaktia ottavaksi.

Jyllin Kodin työpajat hahmottelivat myös mahdollista ilmaisu/kommunikaatio/tallenne-kanavaa, johon hyvinkin perinteisillä menetelmillä voisi asiakas avustetusti tuottaa sisältöä. Tallennekanava voisi jossain vaiheessa toimia sähköisenä muistiona sekä luovien tuotosten keskustelevana paikkana. Tallenteista voisi ammentaa aiheita eri tarkoituksiin. Esimerkiksi Jyllin Kotien tervehdyskortteissa käytettiin asiakkaiden työpajoissa tuottamien teosten kuvia visuaalisena elementtinä ja työpajojen työt toimivat näyttelynä omaispäivässä. Taidetoiminnan jatkuessa jokaiselle osallistujalle voisi luoda oman luovien tuotosten profiilin. Profiili voisi toimia kommunikaationa ja arvioivana työkaluna myös omaisten sekä hoitohenkilökunnan suuntaan.

²http://www.ateneum.fi/sites/ateneum.fi/files/pictures/kokoelmat/taidepakka_ideavihko.pdf

Kuntoutuskeskus Kankaanpää – hyvinvointiteknologia monikanavaistamassa ilmaisua

- Toiminnan sisältönä on väljästi omakuva.
- Konsepti viikoittainen työpaja avoimena työpajana
- Sisältöjä painotetaan osallistujien tarpeen tai toiveen mukaan.

Keskeisenä sisältönä Kuntoutuskeskuksen työpajoissa on tarjota mahdollisuutta tutustua taiteeseen ilmaisuvälineenä. Monipuoliset ja matalankynnyksen työpajasisällöt. Työpajoissa rakennetaan yhteistä teosta paperimassatekniikalla sekä tutustutaan helposti opittaviin ja kotona jatkettaviin yksilötekniikoihin

Kuntoutuskeskus Kankaanpää valikoitui yhteistyökumppaniksi, koska Kankaanpään Taidekoulun tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnalla on pitkä historia erilaisista kuntoutusasiakkaille toteutetuista taidelähtöisistä projekteista. Kankaanpään Kuntoutuskeskuksen asiakaspohja on haastava ja mielenkiintoinen. Asiakkaina samassa työpajassa voi olla niin vaikea- ja monivammaisia kuin työelämässä olevia Aslak-kuntoutujia³. Nämä sekaryhmät toimivat tasa-arvoistavana taiteen harrastus- ja kokemiskenttänä, sillä vaikeavammaiset ovat samassa ohjauksessa normaalit toimintavalmiudet omaavien henkilöiden kanssa.

³<http://www.kuntke.fi/kuntoutus/getfile.php?file=1052>

Kuntoutuskeskuksella järjestettiin yhteensä 10 työpajaa, johon osallistui jokaiseen keskimäärin 6 henkilöä. Työpajat järjestettiin Kuntoutuskeskuksen verstaalla, yhteistyössä kädentaidonohjaajan kanssa. Työpajat olivat aina keskiviikkoisin kello 18–20. Osallistuminen oli joustavaa, eli jokainen asiakas voi viipyä työpajassa haluamansa ajan, maksimissaan kaksi tuntia.

Taidetyöpajat koettiin niin asiakkaiden kuin henkilökunnan puolelta mielekkääksi vapaaksi ja keskustelevalaksi ympäristöksi. Taidetoiminta näyttäytyi monelle osallistujalla ensimmäisenä kosketuksena sekä uskalluksen eleenä kohti taiteen harrastamista ja tekemistä.

Moni koki esteettömän pääsyn kuntoutuspaikassa järjestettävään taidepajaan hienona ja kannustavana mahdollisuutena. Moni- ja vaikeavammaisen on helpompi testata kykyjään ja saada henkistä vahvistusta turvalliseksi koetuksa ja helposti saavutettavassa ympäristössä, ennen kuin uskaltautuu harrastustoimintaan normaalissa arjessa. Perinteisinä taidesisäiltöinä Kuntoutuskeskuksella toteutettiin

omakuvaa, mustepesumaalausta, kollaasia kierrätysmateriaaleista, yhteistä paperimassaveistosta sekä valomaalauksia Kaamosmarkkinoilla 27.11.2014.

Kuntoutuskeskus Kankaanpään työpajat sisälsivät myös kokeellisempaan hyvinvointiteknologian testaamista.

Hyvinvointia edistävän teknologian tutkimusryhmä

Työpajatoimintaa järjestettiin myös yhteistyössä Satakunnan ammattikorkeakoulun hyvinvointia edistävän teknologian tutkimusryhmän kanssa. Tutkimusryhmällä on monitieteellinen lähestymistapa sosiaali- ja terveysalan haasteisiin. Tutkimusryhmässä yhdistyy terveys- ja hyvinvointi- sekä teknologia- ja palveluosaaminen. Ydintiimi koostuu tekniikan ja hyvinvoinnin osaajista, näitä täydentävät tapauskohtaisesti kohdennetummat hoitotyön, etiikan ja muun muassa taiteen- ja liiketalouden ammattilaiset.

Tutkimusryhmän päätoimintoja ovat teknologiaratkaisujen kehittäminen ja muokkaus, palvelumuotoilu, seuranta- ja arviointimenetelmäkehitys sekä perinteiset toimialarajat ylittävä tiedon jakaminen. Toiminnan avainteknologiat ovat mobiiliteknologiat, peliteknologiat (hyötypelit), automaatioteknologiat, tunnisteteknologiat (RFID, NFC), konenäköteknologiat, anturitekologiat ja järjestelmät (mm. ohjaus-, seuranta-, hälytys-, tieto- ja ennakoitijärjestelmät).

Langattomat teknologiat itsenäisen elämisen apuna -hankkeessa kehitettyä teknologiaa sovellettiin kuvataiteen hankkeissa vastaamaan enemmän vapaan ilmaisun ja luovuuden tukemisen tarpeisiin. Pohjana Kuntoutuskeskusten yhteistyössä oli SAMKissa Wireless Technology Assisting Learning (WTAL) -hankkeessa kehitetty kännykkäpeli, jonka pelaamista seurataan projisoinnilla. Järjestelmänä oli androidipuhelin, tabletti ja internetyhteydessä oleva tietokone ja projektori. Tasapainolautaan kiinnitetty puhelin toimi käsi- tai jalkamotoriikkaa tukevana liikkeen ohjuriin tuotetulle maalauks- tai piirustusjäljelle. Erona myös aikai-

semasta pelillisyydestä, lähestymistapa Kuntoutuskeskuksella oli vähemmän kilpailuasetelmaa sisältävä, matalan kynnyksen testausväline uuden, erilaisen, ilmaisua helpottavan tekniikan käyttöön.

Testitilanteessa Kuntoutusasiakas istui tuolilla tai omassa sähköpyörätuolissa ja ohjasi maalauksjälkeä, joko jaloilla, kääntelemällä tasapainolautaa tai vaihtoehtoisesti tasapainolautaa oli sylissä. Sylissä lauta reagoi pieniin kehon kääntämisliikkeisiin tuottaen jälkeä seinälle projisoituna.

Testitilanteissa kävi ilmi, että olemassa olevaa ohjaussysteemiä tulisi kehittää käyttäjän näkökulmasta vielä herkemäksi ja ergonomisemmaksi tunnistamaan hentoja ohjausliikkeitä. Testivaiheessa ohjaus vaati jonkinasteista käsien tai jalkojen käyttöä; oma haasteensa on kehittää malli, joka tunnistaa liikkeen esimerkiksi päänasannoista.

Pienemmän liikkeen havaitsemiseen taide-tiederyhmä mietti esimerkiksi stressipallon kaltaista ohjainta, jossa liik-

keen (puserrusvoiman) voisi havaita RFID⁴-venymäanturilla. RFID-venymäanturi voidaan yhdistää tekstiiliin ja tunnistaa tätä kautta, vähemmän voimaa ja isoja liikeratoja vaativia liikkeitä. Myös tasapainolautamaalauksen sisältöä voisi kehittää monimuotoisemmaksi erilaisilla sivellin- ja sabluunavaihtoehdoilla. Myös mahdollisuus käyttää valmista kuvamateriaalia kollaasinomaiseen tuottamiseen olisi asiakkaiden näkökulmasta tervetullut.

Asiakaspalaute testauksesta oli positiivista. Myös Kuntoutuskeskuksen henkilökunta oli kiinnostuneena ideoimassa kehitteillä olevalle tekniikalle ei-luovia käyttömalleja, esimerkiksi sähköisen sanomalehden lukemisessa ja helpottajana potilaan ja hoitajan kommunikaatiotilanteessa.

⁴RFID on automaattisen tunnistamisen järjestelmä, jota perinteisesti käytetään kulunvalvonnassa ja tuotetunnistukseen esimerkiksi logistiikkaketjuissa. Mahdollisuus puettaviin passiivisiin langattomiin antureihin Lähde: SAMKin Hyvinvointia tukevan teknologian tutkimusryhmä.

Tasapainomaalaus testauksessa
Kuntoutuskeskuksella.

PoSan Kankaanpään lapsiryhmän naamioesittely.

Pohjois-Satakunnan peruspalvelu-liikelaitoskuntayhtymä (PoSa), lastensuojelu-perhetyö – osallistavaa harrastamista

- Oman kuvan tekeminen on mielenkiintoinen matka taiteen eri tekniikoihin.

Omakuvan kautta voi pohtia myös erilaisia rooleja: onko joku erilainen toisella menetelmällä tehtynä, eri paikassa tai uudessa ryhmässä?

Työpajoissa tutustuttiin helppoon ja tasa-arvoistavaan taideilmaisuun. Kannustettiin ja tuettiin onnistumisen tunnetta. Viestitettiin vanhemmille lapsen luovan harrastuksen tärkeyttä sekä painotettiin vanhemman roolia toiminnan mahdollistajana.

PoSa valikoitui yhteistyökumppaniksi, sillä sieltä oltiin jo jonkin aikaa oltu kiinnostuneita taidepalvelun yhteistuot-

tamisesta sekä kehittämisestä Kankaanpään kuvataiteen koulutuksen kanssa. Kankaanpään taidekoulu on aikaisemmin tehnyt yhteistyötä PoSan vanhustyön ja sosiaalipuolen kanssa muun muassa Sata Lämmintä Sydäntä -hankkeessa 2010–2011 sekä Kolmio-hankkeessa 2014. PoSa halusi kohdentaa palvelumanagerointi-hankkeen taidetoiminnan kokonaisuudessaan sosiaalipuolelle, tarkemmin lastensuojelu- ja perhetyöhön. PoSan ja Kuvataiteen moniammatillisella yhteistyöllä haluttiin tuoda uusia, tasa-arvoistavia sekä toiminnallisia sisältöjä lastensuojelun asiakkaille. Yhtenä tavoitteena oli sitouttaa taidetyöpajoihin osallistuvien lasten vanhempia säännölliseen ja lapsen luovuutta tukevaan, avoimeen harrastustoimintaan.

Taidetyön tuomisen osaksi perhetyötä toivottiin ennalta ehkäisevän lasten syrjäytymistä, tarjoamalla mahdollisuuden

kodin ulkopuoliseen toimintaan uudessa ryhmässä. PoSan taidetyöpajat järjestettiin tiiviissä yhteistyössä paikallisten oppilaitosten kanssa.

Yhteiskehittely aloitettiin PoSan valitseman sosiaalityöntekijöiden kanssa. Sosiaalityöntekijä tai -tekijät olivat tiiviisti mukana ja työparina taiteilija-tuottajan kanssa, taidetyöpajoja suunniteltaessa ja toteutettaessa. Palvelumanagerihankkeessa järjestettiin yhteensä 14 työpajaa PoSan lastensuojelun- ja perhetyön asiakkaille. Työpajat järjestettiin Pomarkussa ja Kankaanpäässä. Pomarkussa paikkana oli lukion ja yläkoulun kuvataideluokka, ja Kankaanpään työpajat järjestettiin Kankaanpään taidekoululla. Molemmat työpajat olivat kerran viikossa kello 16–18. Lapsille tarjoiitiin työpajoissa kevyttä välipalaa, sillä moni saapui paikalle miltei suoraan koulusta. PoSan ryhmiin osallistui keskimäärin 6 lasta jokaiselle kerralle.

PoSan kanssa tiedotustyö työpajoista aloitettiin hyvissä ajoin, noin kaksi kuukautta ennen varsinaisia työpajoja. Tämä aika vaadittiin, jotta saatiin ryhmät kokoon. Ongel-

mana oli sosiaalipalveluiden asiakkaiden sitouttaminen työpajaan osallistumiseen sekä säännölliseen harrastustoimintaan.

Ryhmät saatiin toimimaan muun muassa tehostetulla muistuttelulla ja osallistuvien lapsien vanhempien kannustamisella. Muun muassa taidetyöpajoihin oli mahdollisuus saada kuljetus perhetyöntekijän kautta. Osallistumisen haasteet eivät koskeneet kuitenkaan kaikkia perheitä, vaan osa tuli omaehtoisesti ja oli hyvinkin sitoutuneita toimintaan.

Taidetoiminta toimi tässäkin tapauksessa hyvänä matalankynnyksen harjoittelukenttänä harrastuksen ja perheen ulkopuolisen toiminnan aloittamiseen. Työpajojen sisällöt oli rakennettu niin, että satunnainen poissaolo ei vaikuttaisi seuraavaan osallistumiskertaan. Pääosin joka kerralla oli uusi, helppo, tasa-arvoista onnistumista tukeva taidesisältö. Tämä haastoi työpajaohjaajaa hieman enemmän, sillä jokaisen kerran työt ja niiden valmistelu (esim. kuivaus) piti saada mahdutettua kahteen tuntiin.

PoSan työpajoissa tuotettiin taidetta maalaamalla, paperimassatekniikalla, valokuvaamalla ja tablettianimaatiolla. Testailu, harrastukseen ja toisiin tutustuminen olivat pääosassa. Erityisesti Kankaanpäässä työpajoihin yhdistettiin taidekoulun gallerian näyttelyihin tutustuminen ja niistä luovasti keskusteleminen. Taidekoulun ympäristö tuntui hyvin motivoivalta lasten näkökulmasta ja loi vanhemmille tunnetta otettavuudesta ja asiantuntijuudesta.

PoSan työpajoissa hyödynnettiin myös Ateneum-kortteja, joiden avulla harjoiteltiin tarinallisuuden tuomista mukaan taiteen tekemiseen, sekä lähtökohtana että selittävänä elementtinä. Taidetyö on toiminut hyvänä tasa-arvoisten onnistumiskokemusten kenttänä, erityisesti niille lapsille ja nuorille, joilla mahdollisuudet positiivisen ja kannustavan palautteen saamiseen ovat olleet vähäisiä. PoSan perhesosiaalityö pyrkii jatkossa kehittämään yhteistyötä monialaisten palvelun tuottajien kanssa.

PoSan kanssa tehty yhteistyö Palvelumanageri- ja Kolmiohankkeessa huomioitiin myös Satakunnan vuoden 2014 lastensuojeluteko -palkinnolla. Palkinnon saajasta päätti Mannerheimin Lastensuojeluliiton pääsihteeri Mirjam Kalland. Perusteina Kalland mainitsi muun muassa taidetoiminnalla sosiaalisten taitojen kartuttamista ja itsetunnon kasvattamista uudessa ryhmässä toimimisella. Hankkeen työ sai palkinnon johdosta myös julkisuutta paikallisessa mediassa: Kankaanpään seudussa ja Satakunnan Kansassa 4.12.2014.

Rauma – tasa-arvoista kohtaamista

Parpansalin Taidepuutarha

Parpansalin taidepuutarha oli TaM Liisa Oksasen suunnittelema ja ohjaama yhteisöllinen kaupunkitaideprojekti, jonka tavoitteena oli tuottaa kesän 2014 aikana Rauman kaupunkiin kaikkien asukkaiden yhteinen viljelys- ja taidepuutarha. Rauman osahanketta rahoitettiin opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksen lisäksi myös Suomen Kulttuurirahaston apurahalla. Toiminnan mahdollistivat lisäksi Rauman kaupungin kulttuuritoimen ja vihertoimen tarjomat tilat ja työvälineet.

Hankkeen päämääränä oli järjestää Rauman keskustaan yhteisöllistä luovaa toimintaa, jossa olisi mahdollisimman matala osallistumiskynnys. Toiveena oli saada monista eri ikäluokista ja taustoista tulevia osallistujia työskentelemään yhteisessä projektissa. Yhteisöllisen toiminnan kautta haluttiin ottaa jokin vähäisessä käytössä oleva kaupunkitila uuteen ja aktiiviseen käyttöön. Ohjaavan taiteilijan näkökulmasta tavoitteena oli myös työllistyä itse, saada projektin kautta uusia kontakteja, ja löytää mahdollisia tulevia yhteistyötahoja.

Puutarha toteutettiin pystyttämällä viljelylaareja Rauman keskustan Parpansalin puistoon. Näitä laareja hoitamaan ryhtyivät eri-ikäiset, kaupunkiviljelystä kiinnostuneet ryhmät. Kesän aikana järjestettiin taide- ja muotoilutyöpajoja, joissa osallistujat pääsivät kokeilemaan keramiikkaesineiden suunnittelua ja toteuttamista. Näissä työpajoissa tuotetuista esineistä rakennettiin osallistujien kanssa ulkoilmanäyttely taidepuutarhaan.

Yhteistyötahot

Projekti käynnistettiin suunnittelupalavereilla kaupungin kulttuuritoimen ja vihertoimen kanssa. Vihertoimen toiveesta projektin toteutuspaikaksi valikoitui Rauman ydinkeskustan Parpansalin puistoalue, jonka käyttöastetta kaupunki halusi nostaa. Kaupunki lupasi tarjota tilat projektin toteuttamiseen.

Projekti sai käyttöönsä puistoalueen, jolle puutarha voitiin perustaa, tilat työpajojen järjestämiseen, rakennustarvikkeita ja työkaluja viljelysten pystyttämiseen ja hoitoon. Puutarhan tulevan sijainnin varmistuttua otettiin yhteyttä lähistöllä toimiviin tahoihin, jotka voisivat olla kiinnostuneita osallistumaan kaupunkiviljelysten hoitamiseen. Näiden ryhmien kanssa sovittiin ryhmäkohtaiset tapaamiset, joissa projekti esiteltiin. Samalla mietittiin millä tavoin ryhmät osallistuisivat ja mitä projekti voisi eri ryhmille antaa. Kaikki tahot, joihin oltiin yhteydessä, innostuivat mukaan hankkeeseen. Mukaan valikoituivat keskustassa sijaitseva Sagan palvelutalo, Wännin päiväkotit, Rauman Seudun Työttömät ry, Rauman kaupungin nuorten työpaja ja ryhmä Sampustenkodon ohjatun asuntolan asukkaita. Kunkin ryhmän osalta tarkasteltiin projektia hieman eri lähtökohdista. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen lapsille oli tärkeää esikasvattaa taimia päiväkodissa, ja senioriryhmälle viljeleminen oli hyvä syy lähteä yhdessä ulkoilemaan ja hoitamaan istutuksia.

Rahoitus

Rahoitus suunniteltiin niin, että kustannukset jakautuivat eri tahojen kesken. Rauman kaupunki lupautui tarjoamaan projektille fyysiset puitteet. Nämä rakennuskustannukset jaettiin kaupungin vihertoimen ja kulttuuritoimen kesken. Sisällön tuottamista eli projektin ohjaamista varten haettiin apurahaa Suomen Kulttuurirahastolta. Apurahalla haluttiin myös kattaa kaikki hankkeen työpajajakson taidemateriaalit, sillä työpajat haluttiin pitää maksuttomina osallistujille.

Apurahaa haettaessa tiedossa oli hankkeen tarkka paikka, kaupungin osuus projektissa ja kustannusarvio. Apurahaa haettiin maakunnallisesta rahastosta, sillä kyseessä oli selkeästi paikallinen ja monipuolisesti paikallisia ihmisiä osallistuttava kulttuurihanke.

Puutarhan suunnittelu ja rakentaminen

Puutarha suunniteltiin rakennettavaksi yksinkertaisilla rakenteilla, kuormalavakauluksilla, jotka on helppo pinota päällekkäin erikorkuisiksi laatikoiksi. Projektin jälkeen ne voitaisiin purkaa ja käyttää uudelleen tai kierrättää. Lava-kaulukset sijoitettiin alueelle vaihtelevan korkuisiksi laareiksi, joihin kaupungin vihertoimi toimitti mullan. Vihertoimi järjesti myös alueelle varastokopin, jossa voitiin säilyttää tarvittavia puutarhatyökaluja. Kasteluvesi viljelyksiä varten saatiin puistossa sijaitsevasta suihkulähteestä. Kaupungin vihertoimi lupautui lisäksi tarkistuskastelemaan viljelyslaareja kesän aikana, jotta varmistettaisiin puutarhan kasvu myös helteiden aikana.

Viljelylaarit kylvettiin ja istutettiin yhteistoimin kesäkuun alussa. Kukin viljelijäryhmä sai valikoida siemenistä ja taimista itselleen sopivan valikoiman kasveja. Jotkut ryhmistä keskittyivät syötävien kasvien ja jotkut koristekasvien kasvatukseen. Kylvön jälkeen viljelijät kävivät itsenäisesti hoi-

tamassa viljelyslaareja. Lukuisat ohikulkijat kävivät seuraamassa rakennus- ja istutusvaihetta. Kaupunkilaiset olivat kiinnostuneita, vaikkakin useimmat olivat huolissaan mahdollisesta ilkeväallasta.

"Kui mahta käyd... Mahtak saad kasva rauhas tääl?" ohikulkija

Keramiikkapajat

Puutarhan rakentamisen jälkeen alkoi työpajatyöskentely. Projektin ensimmäisessä luonnoksessa oli ajatuksena ollut toteuttaa kesän aikana useita taidepajoja, joissa työskenneltäisiin eri materiaaleilla ja tekniikoilla. Suunnittelun edistyessä rajattiin työpajatarjontaa ja päätettiin keskittyä pelkästään keramiikkaan. Poltettu savi on säänkestävää, ja sopii näin ollen ulkoilmanäyttelyyn. Yhden materiaalin käytöllä haluttiin pitää tuleva näyttelykokonaisuus hallinnassa ja työpajojen ohjaaminen selkeänä.

Keramiikkapajat järjestettiin Rauman kansalaisopiston tiloissa opiston ollessa kesätauolla. Osallistujia etsittiin ilmoittamalla projektista paikallislehdessä ja kaupungin tiedotuskanavien kautta. Pajalle sai tulla rakentamaan esineitä omien ideoiden pohjalta. Ohjausta tarjottiin taitotason ja tarpeen mukaan. Yli puolet osallistujista oli keramiikan työstämisessä ensikertalaisia. Aloitteijoiden kanssa käytiin läpi saven käsittelyn perustekniikoita ja edistyneemmät saivat työskennellä itsenäisemmin. Esinesuunnittelussa työpajalaisten piti ainoastaan huomioida se, että tavoitteena on keramiikkanäyttelyn pitäminen ulkoilmassa.

Osallistujina oli kaikenikäisiä raumalaisia. Monet aikuiset tulivat pajalle kesälomailevien lasten tai lastenlasten kanssa. Pajalla kävi työskentelemässä myös erityiskoulun kesätoimintaryhmä ja esimerkiksi ryhmäkotien ja palvelutalon asukkaita. Laaja ikäskaala ja monenlaisista taustoista tulevat ihmiset tekivät työpajatyöskentelystä värikästä. Työpajoissa kävi kuuden viikon aikana 120 tekijää. Monet osallistujista kävivät useampana päivänä, ja käyntikertoja

kertyi yhteensä 250. Tulijoita olisi ollut enemmänkin, mutta kaikkia ei voitu ottaa mukaan työpajojen suuren suosion vuoksi.

Taidepuutarhan kesänäyttely

Heinäkuun lopulla rakennettiin työpajoissa toteutetuista teoksista keramiikkanäyttely Parpansalin puistoon. Ajankohta valittiin siten, että näyttely saatiin liitettyä osaksi Rauman Pitsiviikon ohjelmaa. Osallistajat järjestelivät teokset sopiviksi katsomiinsa paikkoihin puutarhassa. Osa teoksista tuli esille puiston suihkulähteeseen. Viljelyslaarien ja varastokopin seinään kiinnitettiin reliefejä ja seinäruokkuja. Osa esineistä kiinnitettiin roikkumaan puista, ja osa sijoitettiin kasvien sekaan viljelyslaareihin. Esineet olivat esillä puistossa aikavälillä 19.7.–3.8.2014. Näyttelyn kävijämäärää on vaikea arvioida, koska ulkoilmanäyttely oli vapaasti tutustuttavissa ympäri vuorokauden. Puistoon sijoitetut esineet eivät kokeneet ilkivaltaa, eikä yhtään teosta raportoitu

kadonneeksi. Näyttely oli hauska, yllättävä ja monipuolinen osallistujien laajasta ikähaitarista johtuen.

*"Hieno näyttely, olen käynyt monet kerrat kaverien kanssa!"
työpajalaisen tekstiviesti*

*"Kivasti järjestetty taidenäyttely, toivottavasti ensi vuonna-
kin jatkuu!" työpajalaisen tekstiviesti*

Rauman pilottiprojektin päättyminen

Näyttelyn jälkeen viljelykset jatkoivat kasvamista, ja lopukesää kohden puutarha oli kukoistava ja rehevä kokonaisuus. Kylmän alkukesän takia puutarha kukki myöhään syksyyn. Satoa saatiin ainakin kesä- ja koristekurpitsista, salaateista, maissista ja yrteistä. Ennen puutarhan purkua laareihin pystytettiin kylttejä, jotka kehottivat kaupunkilaisia poimimaan kukkia. Näin vielä myöhään syksyllä voitiin ilahduttaa kaupunkilaisia kukkivilla kasveilla. Puutarha purettiin lokakuun toisella viikolla.

Projektipalaute

Projektipalaute oli kaikin puolin positiivista. Työpajoihin osallistuneet toivoivat, että vastaavanlaista toimintaa järjestettäisiin jatkossakin. Osa työpajalaisista ilmoitti harkitsevansa keramiikkaharrastuksen aloittamista. Jotkut olivat tulleet työpajaan siksi, että eivät olleet rohjenneet hakeutua esimerkiksi kansalaisopiston kursseille tai halunneet sitoutua niihin. Monet osallistujat mainitsivat saven parissa työskentelyn olevan terapeutista ja tuovan hyvän olon. Puutarhalla kävi paljon vierailijoita ja useat lähialueen asukkaista kertoivat seuranneensa puutarhan kasvua ja kehittymistä ohi kulkiessaan. Ihmiset pitivät hienona sitä, että kaupunkipuistoon oli tullut mielenkiintoista seurattavaa.

"Ollaan aina ohi kulkiessa käyty ihastelemassa miten täällä kasvu edistyy." ohikulkija

"Hienoo! Tätä vois kyllä laajentaa niin, että ihan koko kaupunginvarsi olis viljeltynä!" ohikulkija

Projektin hyödyt ja mahdollinen jatko

Tavoitteena oli ollut saattaa eri-ikäisiä kaupunkilaisia toimimaan yhteisen luovan projektin parissa. Tämä tavoite toteutui erinomaisen hyvin: osallistujia oli kaksivuotiaista ikäihmisiin. Lisäksi pyrkimyksenä oli saada uusia ihmisiä kokeilemaan saven parissa työskentelyä. Osallistujista arviolta puolet olikin ensikertalaisia, ja ensimmäistä kertaa savea työstävien onnistumisen kokemuksia oli ilahduttavaa seurata.

Projekti hyödytti kaupunkilaisia sekä puiston aktiivisen käytön että luovaan työskentelyyn osallistumisen muodossa. Hanke oli ohjaavalle taiteilijalle ensimmäinen yhteisöllinen taideprojekti. Projekti antoi monipuolisen ohjauskokemuksen ja suoraa palautetta siitä, että asukkaat toivovat yhteisöllistä toimintaa kaupungissaan. Taiteilijalle tällainen työskentely tuo monia mahdollisesti tulevaisuudessa tärkeitä kontakteja ja yhteistyötahoja. Lisäksi hyvin sujunut projekti helpottaa seuraavien mahdollisten hankkeiden suunnittelua, toteutusta ja rahoituksen hankkimista.

Kaupunki halusi nostaa keskustapuiston käyttöastetta, ja tässä tavoitteessa onnistuttiin hyvin. Puisto vaikutti elävämmältä ja projekti toi sinne paljon kävijöitä. Kaupungin vihertoimi kertoi olevansa valmis lähtemään toistekin vastaavanlaiseen taideyhteistyöhön. Parpansalin Taidepuutarha oli paikkasidonnainen yhteisötaideprojekti, mutta sama konsepti olisi mahdollista monistaa ja toteuttaa muuallakin pienin muutoksin.

Lopuksi: Mitä hoitolaitokseen tai erityisryhmille suunnatulta taidepalvelulta odotetaan?

Yleisesti hankkeessa olleet yhteistyökumppanit hakivat selaista lisäpalvelua, jota eivät itse pystyneet omilla resursseillaan tuottamaan. Erityisesti senioripalveluissa hoidollisten palvelujen lisäksi tuotetut muut palvelut ovat yhä tärkeämässä asemassa. Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin huomiointi sosiaali- ja terveyspalveluissa alkaa olla enemmän sääntö kuin poikkeus. Vähitellen taide saa itseisarvoista – perusteltua jalansijaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön ikäihmisiä koskeva laatusuositus 2013⁵ korostaa hyvän ikääntymisen ja palvelujen turvaamista, myös esteettömyyden ja psykososiaalisen toiminnan näkökulmasta.

”lökkään henkilön osallisuuden varmistamiseksi ovat palvelujen esteetön saatavuus ja saavutettavuus hyvin merkittäviä. Esteettömyys ja saavutettavuus tarkoittavat, että ihmiset pystyvät käyttämään tuotetta, tilaa tai palvelua iästä, sairaudesta, vammasta tai toiminnanrajoitteesta huolimatta... Psykososiaalinen kuntoutus tähtää vuorovaikutuksen, mielialan, osallistumisen ja sosiaalisen yhteyden tukemiseen esimerkiksi keskustelun, kuuntelemisen, harrastuksiin ja ryhmiin ohjaamisen sekä näissä toimimisen avulla.”⁶

Taidepalvelun odotetaan olevan ennen kaikkea sujuva, luova, asiakaslähtöinen ja taloudellisesti saavutettavissa. Nämä kaikki tilaaja-asiakkaan vaatimukset on helpompi

⁵Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu (2013:11). Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi

⁶Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu (2013:11). Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi

täyttää kun asiaan on perehdytty riittävästi, toiminta on hyvin suunniteltu ja mallinnettu, ja näin ollen helpommin markkinoitavissa mahdolliselle asiakkaalle. Myös oppilaitosyhteistyönä tai muun luotettavan organisaation tai yhteisön alla tuotettu palvelu on perustellumpi markkinoida, myydä ja toteuttaa, kuin yksityisenä toimijana tuotettu irrallinen palvelu. Myös pidempiaikaiset kumppanuudet helpottavat ja selkiyttävät palvelutoimintaa.

Yksilölle, loppuasiakkaalle palvelun tarve perustuu mielekkäämmän arjen ja toimijuuden rakentamiseen sekä tukemiseen. Henkilökohtaisen huomioinnit ja kannustukset luovan tekemisen ohella tuottavat positiivisia kokemusmalleja. Taide on läsnä, eikä sillä ole kilpailulle tai oppimiselle tavanomaisia tavoitteita. Osallisena oleminen riittää ja on palkitsevaa.

Taiteilijan työllistyminen

Eryteisesti Rauman pilotissa taide tuotiin hyvin lähelle kaupunkilaisten arkea ja erittäin helposti saavutettavaksi. Tämä koettiin hyväksi keinoksi näyttää esimerkin avulla, miten esimerkiksi taide voi ottaa roolin tietyn alueen kehittämisessä – alleviivaamatta kuitenkaan läsnäoloaan liikaa.

Yksi palvelumanagerointi-hankkeen tärkeimmistä tavoitteista oli taiteilijan työllistymisen edistäminen. Työaika ja projektiin käytettävät rahalliset resurssit määriteltiin jo suunnittelun aikana hyvin realistisesti, jotta edellytykset jatkotyöllistymiseen olisivat mahdolliset. Hankkeen molemmat taiteilijat työskentelivät osa-aikaisesti ja materiaalihankintoja pystyttiin tekemään esimerkiksi Rauman kaupungin kanssa yhteistyössä ja Satakunnan ammattikorkeakoulu tarjosi tiloja käyttöönsä Kankaanpäässä.

Hankkeen loputtua toinen taiteilijoista työllistyi lyhyen työttömyysjakson jälkeen Satakunnan ammattikorkeakoulun kahteen koordinoimaan projektiin. Toinen projekteista on

opetus- ja kulttuuriministeriön yhdessä alueen kuntien ja muiden yhteistyökumppanien rahoittama Pohjois-Satakunnan yhteisötaiteilijaprojekti ja toinen on oppilaitosten ja kehittämissyhtiöiden verkostoitumishanke Sosiaalinen kampus, missä pystytään hyödyntämään juuri luotua palvelumanagerimallia. Toinen hankkeen taiteilijoista työllistyi lyhytaikaisiin opetus- ja työpajaprojekteihin ennen muuttamaan seutukunnalta.

Hankkeen aikana tuli hyvin selkeästi esiin taiteilijan työn pirstaleisuus. Molempien taiteilijoiden sen hetkinen työnkuva koostui vähintään kolmesta eri näkökulmasta; omasta taiteellisesta työstä, palvelumanageriprojektityöstä, opettajuudesta ja toisissa kehittämissprojekteissa toimimisesta.

Työn pirstaleisuus asettaa odotuksia taiteilijan ammattitaidolle ja oman itsensä johtamiselle. Hankkeen taiteilijat olivat kokeneita ammattilaisia, ja se oli yksi edellytys toiminnan onnistumiselle. Heillä oli valmiudet taiteellisen osaamisen lisäksi kokonaisuusien hallinnasta, itsensä johtamisesta, ryhmätilanteiden ohjaamisesta ja viestinnästä.

Taiteen soveltavien projektien suunnittelussa ja rekrytoinneissa tulisi huomioida erityisesti se, että toiminta vaatii kokonaisuusien hallinnan ymmärtämistä jopa osittain taiteellisen lahjakkuuden kustannuksella, jotta yhteistyöprojekti pystytään toteuttamaan kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla.

Projektityön jatkuvuuden arviointi on usein haasteellista. Projekti nimensä mukaisesti on väliaikainen ja ainutkertainen. Projektien jatkumo kuitenkin muodostaa mahdollisuuden pitempiänteiseen alan kehittämiseen ja sitä kautta yksittäisen taiteilijan työllistymiseen myös pitemmällä aikavälillä. Tämä vaatii taiteilijalta ja hänen välittäjäorganisaatioltaan panostuksia ja realistista otetta. Haasteena on pirstaleinen työnkuva, joka tulee jatkossakin muodostumaan pienistä rahoituslähteistä. Työllistyminen vaatii omaa aktiivisuutta uusien kumppanuusien löytämiseksi ja rahoituksen hankkimiseksi.

Välittäjäorganisaationa ammattikorkeakoululla on riittävät resurssit uusien rahoitusmahdollisuuksien löytämisessä

ja taiteilijan projektisuunnitelman tai apurahasuunnitelman jatkokehittämisessä. Ilman hanketoimintaa tai muuta ulkopuolista rahoitusta ei kuitenkaan pystytä luomaan kokopäiväistä, pelkästään kuvataiteilijan omista lähtökohdista kumpuavaa työnkuvaa, vaan se koostuu edelleen pirstaleisista osioista, joissa sovelletaan kuvataiteilijan osaamista. Välittäjäorganisaationa ammattikorkeakoulu on joissain käytännön asioissa myös kovin iso organisaatio. Yksittäisen taiteilijan työpajaprojekti tuntuu välillä irralliselta ja haastavalta sovitettavalta koko ammattikorkeakoulun toimintaan, liittyen esimerkiksi työsopimus- ja palkanmaksukäytänteisiin ja organisaatorakenteeseen.

Tärkeintä on kuitenkin se, että erilaisilla kehittämishankkeilla pystytään tutkimaan kuvataiteilijan muuttuvaa ammattikuvaa ja myös viemään sitä tietoa suoraan alan opetukseen. Palvelumanageriprojekti nosti esiin ainakin sen, että kuvataiteilijan ammattiosaamista tarvitaan ja sille on kysyntää, kunhan palvelun kustannukset pidetään riittävän alhaisina ja kuvataiteilijalla on taiteellisen osaamisensa lisäksi vahva

laajempien kokonaisuuksien hallintaosaaminen, epävarmuuden sietokyky ja kyky tulkita vastaanottavan yleisön tarpeita ja mahdollisesti muuttaa osittain omaa ilmaisuaan ja toimintaansa myös sen mukaan.

LÄHTEET

Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Saatavilla verkossa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3415-3>

Strandman-Suontausta, Pia 2013. Vapautta vai vaikuttavuutta? Kuvataiteeseen perustuva palvelu hoitolaitosyhteisöille. Aalto-yliopisto. Taiteen ja suunnittelun korkeakoulu. Saatavilla verkossa: <http://www.artsforhealth.org/manifesto/ManifestoPartOne.pdf>

LIITTEET

Taidepalvelumalli
Palvelupolut

LIITE 1

Taidepalvelumalli 1.

Nelivaiheinen malli sisältää:

- Asiakasymmärrys
- Ideointi ja konseptointi, palvelupolun kuvaus
- Taidetyöpajavaihe/arviointi
- Koostaminen ja palaute

Esimerkkinä 10 kerran työpajapalvelun vaatima työaika: (ei sisällä markkinointia)

• tausta, tutustuminen, suunnittelu	30 t
• yhteiskehittely/testaus	5 t
• työpajat esim. 10 kertaa:	
• työpaja + valmistelut (2 t/krt)	20 t
• matkat, dokumentointi, materiaalihankinta yms. 5 t/krt	50 t
• loppuraportointi ja esitys	30 t

Yhteensä: 135 t, noin 1 kk työaika.

Huomioitavaa:

- Varmista toimiva yhteistyö ja tiedottaminen: työpajan vetäjät, hoitolaitoksen asiakkaat, työntekijät, omaiset jne.
- Huomioi kaikkien päämäärät (eri asiakkuudet).
- Tutustu toisiin ja toimintaan.

>>

- Kartoita päällimmäiseksi nousevat sekä yhteiset tarpeet.
- Sovi etukäteen sisällöt, aikataulut ja tuotteet.
- Huomioi eettiset kysymykset ja esteettömyys; vaitiolovelvollisuus ja mahdolliset kuvaus-, julkaisu- ja muut luvat.
- Sovi tiedottamisen yhteiset pelisäännöt.

Tavoittele:

- yhteisöllisyyden vahvistamista, erilaisten toimintatapojen ja käytänteiden löytämistä, kohtaamisten mahdollistamista
- erilaisen arjen luomista
- itseilmaisun kehittämistä
- uudenlaista vuorovaikutusmahdollisuutta
- uutta ympäristöä osallistavalle, ulkopuoliselle innovoivalle toiminnalle
- kuuntelemista ja läsnäoloa.

Työpajaohjaajan jatkuvat kysymykset:

- Mitä tavoitellaan, asiakkaiden näkökulma, työpajaohjaajan näkökulma?
- Miten ryhmät toimivat, mitkä niiden pelisäännöt ovat?
- Toiminnan rajat?
- Miten toiminta julkituodaan muille sidosryhmille tai asiakkaille?

TAIDEPALVELUPROSESSI

Tausta:

- aikataulutus
- rahoitus
- toimijat
- tilat
- tiedotus
- suunnittelu ja sitouttaminen:
 - tarvelähtöisyys
 - ryhmät/sisällöt
 - esteettömyys
 - yhteyshenkilö/työpari

Toiminta:

- sujuva taideprosessi
- dokumentointi
- luottamus ja tuki

Arviointi ja vaikutukset:

- palautekeskustelut
- monipuolisen toiminnan lisääntyminen
- taiteen mahdollisuuksien ymmärryksen lisääntyminen
- jatkuvuus

Palvelupolun kontaktipisteet:

TAIDEPALVELUN KONTAKTIPISTEET

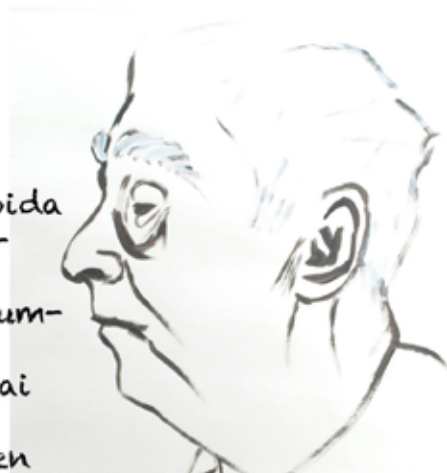

Saapuminen/motivaatio

- Onko edellinen yö nukuttu, jaksaa lähteä, osaako ilmaista tahtoaan
- Kiinnostaako / uskaltaako/ jännittääkö uusi paikka tms.

Työpajassa

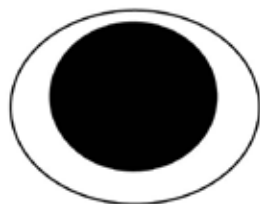
- Voiko osallistua ja kommunikoida
- saako opastusta, kuuleeko, näkeekö
- Seurustelee ja katselee mielumin kuin keskittyy tekemiseen
- Omat alimitoitettut odotukset tai motivaation puute
- Kipinän syttyminen, yllättyminen omista kyvyistä
- Vaihteleva tila ja ryhmä
- Jännitys "vieraasta" paikasta
- Ahdistus, väsymys

Työpajan jälkeen

- Oliko työpaja uuvuttava/antoinen
- Positiivinen mieli, ryhmään kuulumisen tunne, virkistyminen, uudet kontaktit ja virikkeet
- Rentoutuminen, väsyminen
- Muistaminen/unohdaminen

TAIDEPALVELUN KONTAKTIPISTEET

Työpajassa

- Saako selkeitä ohjeita/opastusta
- Pystyykö itse osallistumaan vai seuraako vain
- Omat tavoitteet (Onnistuminen, pettyminen)
- Kipinän syttyminen, yllättyminen omista kyvyistä

Saapuminen/motivaatio

- Onko päivä ollut rankka
- Kiinnostaako aihe / uskaltaako
- Onko tiedottaminen onnistunut/selkeätä

Työpajan jälkeen

- Oliko työpaja uuvuttava/antoinen
- Positiivinen mieli, ryhmään kuulumisen tunne, virkistyminen, uudet kontaktit ja opit.
- Uskallus jatkaa harrastusta kotona
- Blogin seuraaminen

TAIDEPALVELUN KONTAKTIPISTEET

Työpajassa

- Saako huomiota ja selkeää opastusta, kuunteleeko
- Seurustelee mielummin kuin keskittyy tekemiseen
- Omat favoritit (Onnistuminen, pettyminen)
- Kipinän syttyminen, yllätyksien omista kyvyistä
- Uudet kaverit ja huomioivat/kiinnostuneet aikuiset

Saapuminen/motivaatio

- Onko koulupäivä ollut pitkä
- Jaksavatko vanhemmat tuoda/hakea, millainen ilmapiiri kotona
- Kiinnostaako / uskallaako / jännittääkö uusi paikka tms.
- Odottaako innolla uusia kavereita ja tekemistä

Työpajan jälkeen

- Oliko työpaja uuvuttava/antoinen
- Positiivinen mieli, ryhmään kuulumisen tunne, virkistyminen, uudet kontaktit ja opit.
- Uskallus jatkaa harrastusta ja jakaa/kertoo kotona
- Blogin seuraaminen
- Kaverisuhteiden vahvistuminen
- Oman ilmaisun monipuolistuminen ja positiivinen palaute

Palvelumanageroinnin tavoitteena on parantaa ja laajentaa taiteilijan työllistymismahdollisuuksia. Taidesisältöisen palvelutoiminnan mallia kehitetään erityisesti terveys- ja hyvinvointisektorille.

ISSN 2323-8356 | ISBN 978-951-633-157-0 (verkkojulkaisu)